

DE GANG VAN ZAKEN IN EN RONDONDE DE COMMISSIE BOURGEOIS

Philip Voets*

1. Voorgeschiedenis

De Parlementaire Bendecommissie is niet zomaar uit de lucht komen vallen. Het eerste voorstel daaromtrent dateert al van 1985. SP-Kamerlid L. VAN DEN BOSSCHE dient het in na de bloedige overvallen van de bende van Nijvel en op het hoogtepunt van de CCC-terreur. Maar de toenmalige liberale Justitieminister J. GOL ontpopt zich tot een vurig tegenstander van zo'n onderzoekscommissie. Hij stelt dat de scheiding der machten in het gedrang kan komen. GOL krijgt trouwens een argument in handen met de arrestatie, eind 1985, van de vier kopstukken van de CCC. Die bewijst volgens hem dat de justitie wel degelijk haar werk doet.

Maar het onderzoek naar de bende van Nijvel blijft vruchteloos. Meer nog, in de media sijpelen allerlei berichten door over intriges en blokkages in en rond dat onderzoek. In 1988 is het klimaat wel rijp voor een onderzoekscommissie. Voor eerst op politiek vlak. In december 1987 hebben parlementsverkiezingen plaatsgevonden. Die leiden op 9 mei 1988 tot een nieuwe coalitie van christendemocraten, socialisten en Volksunie. Op gerechtelijk gebied wordt in januari 1988 in Bergen het assisenproces stopgezet tegen M. COCU en de zogenaamde Borinagroep. De justitie geeft daarmee openlijk toe dat het belangrijkste spoor, dat tot dan toe is gevolgd, tot niets heeft geleid. Enkele maanden later worden COCU en de zijnen trouwens vrijgesproken.

De toestand is dus grondig gewijzigd wanneer de Kamercommissie voor Justitie in maart 1988 een nieuw voorstel bespreekt van L. VAN DEN BOSSCHE. Dat voorstel heeft tot doel een commissie in te stellen 'belast met het onderzoek naar het bestaan van één of meer groeperingen die erop gericht zijn onze democratische instellingen te ontwrichten of de werking ervan te destabiliseren, de betrokkenheid van deze groeperingen bij recente zware misdaden na te gaan, o.m. deze toegeschreven aan de zogenaamde 'bende van Nijvel' en de wijze waarop de onderzoeken naar deze misdaden worden gevoerd'.

Toch blijven tegen dit voorstel bezwaren bestaan, niet alleen vanuit liberale hoek, maar ook vanwege de Vlaamse christendemocraten. Een amendement van de CVP-er T. VAN PARIJS doorbreekt uiteindelijk de impasse. Daardoor wordt de Commissie 'belast met het onderzoek naar de wijze waarop de bestrijding van het banditisme en het terrorisme georganiseerd wordt'. Deze ruimere omschrijving heeft tot doel te vermijden dat de Commissie zich zou mengen in een lopend gerechtelijk onderzoek, meer bepaald dat naar de 'bende van Nijvel'. Dat de CVP pas op het laatste moment is bijgedraaid, blijkt uit de verklaringen van Kamerlid A. BOURGEOIS. Die zegt nog in *De Morgen* van 11 maart 1988 dat zijn partij waarschijnlijk tegen het voorstel van L. VAN DEN BOSSCHE zal stemmen.

* Verslaggever bij de BRT-Radio

2. Installatie

Toch wordt het geamendeerde voorstel op diezelfde 11 maart in de Kamercommissie goedgekeurd met 18 stemmen (christendemocraten, socialisten, Volksunie en groenen) tegen 4 (liberalen) bij 1 onthouding (PRL-volksvertegenwoordiger J. DEFRAIGNE). Een maand later behaalt het ook een ruime meerderheid in de Kamer. Elf leden worden door hun collega's aangewezen om deel uit te maken van de Onderzoekscommissie. Naar goed Belgisch gebruik worden de politieke verhoudingen gerespecteerd. Als grootste fractie krijgt de CVP drie zetels toegevoegd, PS en SP mogen er elk twee bezetten en PSC, PVV, PRL en Volksunie hebben recht op één afgevaardigde.

De installatievergadering vindt plaats op 24 mei 1988. Binnen de Commissie wordt men het vlug eens over de keuze van een voorzitter. De CVP-er André BOURGEOIS voelt zelf wel wat voor die taak, en hij heeft eerder al zijn sporen verdiend in de Commissie over de wapenhandel, die hij ook heeft geleid.

De Onderzoekscommissie is dan wel geïnstalleerd, maar waar moet ze naartoe en hoe moet ze tewerk gaan? Het lijkt geen twijfel dat de leden er zich vanaf het begin van bewust zijn dat ze op het scherp van de snee zullen moeten werken. Hun opdracht mag bewust nogal vaag zijn gehouden, voor iedereen is het duidelijk dat de mislukking van het bende-onderzoek de concrete aanleiding is geweest. Maar het bendedossier is nog altijd in handen van de justitie. Niemand wil de scheiding der machten op de helling zetten. Niemand wil zich – op dit moment althans – mengen in een lopend gerechtelijk onderzoek. Maar is het mogelijk iets zinnigs te weten te komen over terreur- en banditismebestrijding in dit land, als de Commissie haar handen moet afhouden van de belangrijkste zaken die de afgelopen jaren de opinie hebben beroerd?

Natuurlijk is dat niet mogelijk. Er mogen dan al bezwaren van constitutionele aard worden aangevoerd, een feit is nog altijd sterker dan een Lord Mayor. Het avontuur van de Commissie zal daarom vlug leiden tot een zware crisis tussen Parlement en rechterlijke macht.

Want het wordt een echt avontuur. De Bendecommissie zal nieuwe wegen moeten bewandelen. België kent geen echte traditie inzake onderzoekscommissies. Bovendien is er nog maar één keer in een onderzoekscommissie het probleem van de scheiding der machten aan de orde geweest. Dat was toen een Commissie van de Vlaamse Raad zich bezighield met fraude bij het opstellen van de gewestplannen. Maar toen ging de belangstelling niet uit naar het optreden van de justitie als zodanig. Een groep hoogleraren en deskundigen had de Vlaamse Raad trouwens een strikte interpretatie voorgehouden van de 'trias politica'. Ook de Heizelcommissie, die de verantwoordelijkheid naging voor het drama van 29 mei 1985, heeft zich op een terrein begeven dat tegelijk door de justitie werd behandeld. Maar, merkwaardig genoeg, heeft daar destijds niemand bezwaar tegen gemaakt.

Op 31 mei 1988 keuren de leden een summier 'reglement van interne orde' goed. Dat bepaalt o.m. dat het verhoor van getuigen in de regel openbaar zal verlopen. Voorts wordt er afgesproken om te proberen zo'n twee keer per week bijeen te komen. De Commissieleden blijven immers ook nog gebonden door hun talrijke andere verplichtingen, zowel in de nationale Kamer als in de regionale raden.

3. Eerste getuigenverhoren

De openbare hoorzittingen gaan van start op 14 juni 1988. Eerst komt een reeks juristen, criminologen en journalisten aan de beurt. Zij worden naar hun mening gevraagd over het algemene kader van de opdracht die de Commissie heeft meegekregen. Op de openingszitting wijst voorzitter BOURGEOIS er vooraf nog eens op dat het niet de bedoeling kan zijn zich te mengen in lopende gerechtsdossiers.

De Leuvense hoogleraar L. VAN OTRIVE, die als een der eerste getuigen wordt gehoord, verwijst naar het Canadese voorbeeld. Daar houdt een onderzoekscommissie, bijgestaan door experts, zich in eerste instantie bezig met de analyse van een concreet geval. Pas daarna, als men een duidelijk beeld heeft over wat er allemaal is misgelopen, starten de 'hearings'. VAN OTRIVE betreurt dat de Commissie b.v. niet het Borinagedossier ter beschikking heeft. Dat is inmiddels door de justitie afgesloten, zodat er geen inmenging is in een lopend onderzoek. Zijn collega C. FIJNAUT doet een andere suggestie. Hij stelt voor om eerst een maand lang een besloten forum aan te bieden aan de diverse politieverantwoordelijken. Die kunnen dan vrijuit praten, zodat de problemen beter kunnen worden geïdentificeerd. Nadien kan de Commissie weer zelf aan het werk gaan om het institutioneel kader uit te tekenen voor een permanente dialoog in het Parlement met de politiediensten. Hoewel de twee Leuvense hoogleraren een verschillende visie vertolken, zijn ze het toch hierover eens: de Commissie zou eerst de problemen duidelijk moeten omschrijven, om pas daarna openbare hoorzittingen te organiseren. Toch zal de Commissie niet ingaan op die suggestie. Zoals later blijkt, besluit ze de zaken parallel, gelijktijdig aan te pakken.

Het voorstel van VAN OTRIVE krijgt juridische steun met de getuigenis van UCL-professor F. TULKENS. Op 7 juli stelt zij dat een strikte interpretatie van de scheiding der machten onhoudbaar is, en dat de wetgever voorrang heeft. Daarom suggereert ze de Commissie een afgesloten dossier te bestuderen. Haar standpunt druist regelrecht in tegen dat van haar VUB-collega A. DE NAUW. Die was er dezelfde dag op komen wijzen dat de controle op het gerechtelijk onderzoek niet aan het Parlement toekomt.

De Commissie hoort in deze eerste periode ook een reeks journalisten. Zij hebben bepaalde opsporingen gevolgd, en beschikken vaak over vertrouwelijke informatie. Sommige verhalen slaan hun publiek met verstomming. En de Commissieleden krijgen duidelijk de smaak te pakken van een dossier, dat in al zijn vertakkingen inderdaad fascinerend is en aanleiding geeft tot allerlei hypothesen.

Na de eerste reeks hoorzittingen komt de Commissie tot het besluit dat ze enkele afgesloten dossiers moet kunnen bestuderen. Alleen op die manier kan ze inzicht krijgen in de problemen. Op 25 juli vertrekt een brief van voorzitter BOURGEOIS aan Justitieminister M. WATHELET. Daarin wordt de mededeling gevraagd van vijf dossiers, waaronder die van de Westland New Post en van de dood van WNP-leider P. LATINUS. De Commissie gaat dan op zomerreces.

4. Eerste botsingen

In september worden de werkzaamheden hervat. Er worden nu politieverantwoordelijken en magistraten gehoord, deels met gesloten deuren. Al vlug blijkt

dat er tussen en binnen de korpsen grote spanningen bestaan. De Commissie en afzonderlijke leden worden ook bestookt met allerlei brieven en documenten. Het is daarbij niet altijd eenvoudig een onderscheid te maken tussen persoonlijke frustraties en reële klachten.

Maar de Commissieleden hebben nog andere zorgen om het hoofd. Op 23 oktober verstrijkt hun mandaat, want de Commissie is geïnstalleerd voor een periode van zes maanden. En in feite staat men nog nergens. De SP-leden E. DERYCKE en W. BECKERS schrijven daarover een boze brief aan voorzitter BOURGEOIS. Ze beklagen zich erover dat de Justitieminister nog geen antwoord heeft gegeven op de vraag over de gerechtsdossiers.

Dat antwoord komt er, maar het is negatief. De Brusselse Procureur-Generaal V. VAN HONSTÉ heeft de minister laten weten dat hij niet wil ingaan op het verzoek van de Commissie. Uiteraard zijn de parlementariërs niet van plan om zich bij die weigering neer te leggen. Er wordt gewerkt aan een tegenstrategie. De SP-delegatie vraagt haar universitair medewerker D. VANDENBOSSCHE een omstandige nota op te stellen, waarin argumenten worden aangedragen tegen de weigering van het gerecht.

Op 23 oktober stemt de Kamer in met een verlenging van het mandaat van de Commissie voor een termijn van zes maanden. Dat zal achteraf nog enkele keren gebeuren, zodat de werkzaamheden in totaal twee volle jaren in beslag zullen nemen.

Drie dagen later hoort de Commissie de eerste in een hele reeks sensationele verklaringen, die ruime weerklank krijgen in de media en bij de bevolking. De gewezen Brusselse Procureur F. POELMAN zegt dat de mislukking van het bendeonderzoek moet worden toegeschreven aan verraad binnen het gerecht. POELMAN geeft slechts een persoonlijke overtuiging weer, hij was zelf niet bij het onderzoek betrokken. Toch legt zijn getuigenis gewicht in de schaal, want hij heeft jarenlang de leiding gehad van het grootste Parket. Voor de Commissieleden is het een bijkomend argument om te blijven ijveren voor inzage in enkele gerechtsdossiers.

Dat blijkt o.m. uit een interview van VU-lid H. COVELIERS in *Gazet van Antwerpen* van 3 november 1988. 'Waarom kon of mocht het officieel onderzoek tot niets leiden? Wie pleegde verraad?', vraagt COVELIERS. En hij betreurt dat de dossiers gesloten blijven: 'In de gegeven omstandigheden kan ik er alleen nog maar sterk aan twijfelen of de misdaden van de bende ooit zullen worden opgehelderd'. COVELIERS, die zich later nog zal doen opmerken door forse verklaringen in de media, geeft hier eigenlijk aan dat bij hem – en ongetwijfeld ook bij sommigen van zijn collega's – de gedachte begint te leven dat, waar het gerecht heeft gefaald, het Parlement misschien kan lukken. In een televisiegesprek met *Panorama*, uitgezonden op 18 januari 1990, erkent COVELIERS trouwens openhartig dat hij een tijd de hoop heeft gekoesterd dat de Commissie de bende kon helpen ontmaskeren.

Op 8 december 1988 komt het tot een nieuw conflict met de magistratuur. De Commissie hoort J.-M. SCHLICKER, die als onderzoeksrechter in Nijvel belast was met de dossiers van de bende, de dood van WNP-leider LATINUS en de moord op FN-wapenhandelaar J. MENDEZ. Maar als er indringende vragen komen, weigert SCHLICKER nog verder te antwoorden en roept hij zijn beroepsgeheim in. De rechter verwijst naar een nota die hij heeft ontvangen van zijn korpschef

L. SLACHMUYLDER, Eerste Voorzitter van het Hof van Beroep te Brussel. Daarin worden de magistraten op hun zwijgplicht gewezen. Dit lokt verontwaardigde reacties uit bij de Commissieleden, die van de nota niet op de hoogte zijn. 'Vertel de Eerste Voorzitter dat er niet alleen een deontologie voor magistraten is, maar eerst en vooral een Grondwet!', roept BOURGEOIS uit. De Parlementsleden voelen zich duidelijk in een impasse beland. Niet alleen krijgen ze geen dossiers ter inzage, maar belangrijke getuigen weigeren botweg hun medewerking ... de gemoederen raken verhit, wat ook blijkt uit allerlei verklaringen aan de pers.

Het is zo'n persverklaring die aanleiding geeft tot een nieuw en ernstig incident op 4 januari 1989. Die dag wordt R. MOENS gehoord, Commissaris-Generaal van de gerechtelijke politie. Als COVELIERS hem een vraag stelt, weigert MOENS die te beantwoorden omdat het VU-Kamerlid in *Humo* heeft gezegd 'dat België het Libanon van Europa aan het worden is'. De hoge politiefunctionaris is daardoor duidelijk in zijn eer geraakt. Voorzitter BOURGEOIS probeert MOENS eerst te sussen, geeft hem dan een blaam en schorst de vergadering. Enkele dagen later wordt MOENS opnieuw opgeroepen en dan beantwoordt hij bereidwillig alle vragen, ook die van COVELIERS.

5. Discrete bemiddeling van Wathelet

Maar voor de Commissieleden is het duidelijk dat het zo niet verder kan. Hun gezag is op een dieptepunt beland. Als ze er niet in slagen hun bevoegdheid te bevestigen om, ondanks de scheiding der machten, het functioneren van de rechterlijke macht te onderzoeken met medewerking van magistraten en gerechtelijke diensten, dan kunnen ze er beter het bijtje bij neerleggen. Voorzitter BOURGEOIS neemt contact op met Justitieminister WATHELET. En die blijkt bereid te zijn om als bemiddelaar op te treden.

WATHELET nodigt eerst de Commissie uit voor een lunch op zijn kabinet. Daarna pleegt hij overleg met het College van de Procureurs-Generaal. In dat College is de Brusselse Procureur-Generaal VAN HONSTÉ, die inmiddels met pensioen is gegaan, opgevolgd door A. VAN OUDENHOVE. En ook in Antwerpen is er een nieuwe Procureur-Generaal, R. VAN CAMP, die eerst kabinetschef is geweest van WATHELET.

Op 15 februari 1989 is de impasse doorbroken. Er heeft een bijeenkomst plaats van de Commissie en de Procureurs-Generaal, en daarop worden de afspraken gemaakt over vormen van samenwerking. De magistratuur geeft haar aanvankelijk weigerachtige houding op. In de eerste plaats is de vergadering het erover eens dat er geen discretieplicht bestaat tegenover de Onderzoekscommissie. Elke getuige heeft de plicht om zijn volledige medewerking te verlenen aan het onderzoek. Ten tweede stemmen de Procureurs-Generaal ermee in om afgesloten dossiers ter inzage mee te delen aan de Commissie.

In de daarop volgende maanden worden door de justitie in totaal zestien gerechtssdossiers overgemaakt. Daaronder enkele die betrekking hebben op bendeovervallen in '82 en '83, de affaires rond WNP en LATINUS, en zedenzaken in verband met 'roze balletten'. Daarnaast krijgt de Commissie ook mededeling van een aantal administratieve dossiers van rijkswacht, Staatsveiligheid en Bestuur voor Criminele Informatie. Om dat alles te analyseren doen de parlementsleden, op

voorstel van de Justitieminister, een beroep op drie eremagistraten. Zij worden benoemd op 29 mei 1985, en ze zullen ook zeer aandachtig de verdere hoorzittingen bijwonen. Met de aanwijzing van de drie oud-magistraten wordt opnieuw aan innovatie gedaan. Want voor het eerst wordt een Belgische onderzoekscommissie bijgestaan door een college van experts, zij het dat ze in dit geval pas na ruim één jaar aan het werk kunnen gaan.

6. Allerlei sporen

De getuigenverhoren worden ondertussen onverminderd voortgezet. Nu zijn het allerlei tegenstrijdige verklaringen die de aandacht trekken. Zo is de Nijvelse Procureur J. DEPRÊTRE op 24 november 1988 zijn betwiste stelling komen verdedigen dat de bende het deed om de buit. Terwijl de Brusselse hoofdcommissaris van gerechtelijke politie F. REYNIERS eerder had beweerd dat de bende in het extreem-rechtse milieu moet worden gesitueerd. REYNIERS is door de Commissie ook tweemaal aan de tand gevoeld over het dossier PINON. Eerst verklaarde hij dat hij dat dossier niet kende. Maar dat was in strijd met wat REYNIERS' assistent, commissaris G. MARNETTE, voordien aan de Commissie had meegedeeld. In een tweede verhoor verduidelijkte REYNIERS dat het dossier PINON weinig om het lijf had. Al die verwarring is natuurlijk niet van aard dat ze het vertrouwen van de Parlementsleden in hun getuigen versterkt. Temeer daar de Commissie eerder, achter gesloten deuren, andere leden van de Brusselse gerechtelijke politie heeft gehoord die kloegen over wantoestanden in hun korps. Ook Procureur DEPRÊTRE krijgt kritiek. De Nijvelse substituut Y. DE PELLE DE LA NIEPPE haalt in april 1989 zwaar uit naar DEPRÊTRE en beschuldigt hem ervan bewust bepaalde sporen in het bende-onderzoek te hebben genegeerd.

Na hem komen nog andere Nijvelse magistraten klagen over DEPRÊTRE, en ze verwijten hem autoritarisme en vooringenomenheid. De ondertussen gepensioneerde Procureur-Generaal VAN HONSTÉ daarentegen verdedigt DEPRÊTRE, maar op zijn beurt maakt hij dan weer andere magistraten verdacht. Al die beschuldigingen over en weer krijgen grote weerklank. De kritiek op DEPRÊTRE wordt zo sterk, dat Justitieminister WATHELET de nieuwe Brusselse Procureur-Generaal vraagt te onderzoeken of het dossier LATINUS niet moet worden heropend. Dat dossier was door de raadkamer in Nijvel, op voorstel van DEPRÊTRE, afgesloten met een buitenvervolginstelling. De sfeer wordt verder verpest wanneer in de pers een brief uitlekt die DEPRÊTRE in december 1988, dus kort na zijn eerste verhoor door de Commissie, geschreven heeft aan WATHELET. Daarin doet de Nijvelse procureur in ronduit beledigende termen zijn beklag over de Onderzoekscommissie.

7. Opschudding

Het is in dat klimaat van verdachtmakingen dat de Brusselse onderzoeksrechter F. LYNA op 14 april 1989 voor nieuwe opschudding zorgt. Ditmaal komt de Staatsveiligheid in opspraak. Volgens LYNA heeft Administrateur-Generaal A. RAES geweigerd om mee te werken aan haar onderzoek naar de WNP. In de

pers, meer bepaald in *Le Soir*, waren al jaren voordien verhalen verschenen over de merkwaardige rol die commissaris C. SMETS in de WNP had gespeeld. SMETS was geïnfiltrerd in de WNP, maar had zich daar bekend gemaakt als lid van de geheime dienst. In die hoedanigheid had hij zelfs les gegeven aan militanten van de extremistische organisatie. Achteraf zijn die aan de justitie en de pers komen vertellen dat ze steeds gemeend hebben dat hun activiteiten in de WNP gedekt waren door de Staatsveiligheid. De tussenkomst van de inlichtingendienst in de WNP-affaire komt nu, door de getuigenis van LYNA, opnieuw in een verdacht daglicht te staan.

In een poging om meer klaarheid te scheppen in de zaak besluit de Commissie talrijke zittingen te wijden aan de Staatsveiligheid. Administrateur-Generaal RAES wordt tot vijfmaal toe gehoord. Ook zijn adjunct, J. DEVLIEGHIERE, en verschillende ambtenaren van de dienst worden ontboden. Maar de Commissieleden moeten vaststellen dat de verklaringen op bepaalde punten tegenstrijdig of onduidelijk blijven. De publieke getuigenis van RAES, op 23 mei, is alvast een grote mediagebeurtenis. De grote baas van de Staatsveiligheid had voordien immers ieder openbaar optreden geschuwd als de pest.

Ondertussen ontploft op 9 mei 1989 een nieuwe bom voor de Commissie. Gevozen rijkswachtkolonel H. VERNAILLEN verklaart dat een slachtoffer van de bende van Nijvel op de hoogte was van plannen om in België een staatsgreep te plegen. VERNAILLEN wordt door de Commissie gehoord omdat hij in het begin van de jaren '80 het onderzoek heeft geleid over het Nationaal Bureau voor Drugbestrijding van Rijkswachtcommandant L. FRANÇOIS. Volgens VERNAILLEN heeft de generale staf van de rijkswacht gepoogd dat onderzoek te saboteren. Toen VERNAILLEN een onderzoek gestart had naar smokkel van drugs in bevroren vlees, is er bovendien op hem een nog altijd onopgehelderde aanslag gepleegd. Maar de meeste aandacht gaat toch naar de mededeling van VERNAILLEN dat tipgever L. FINNÉ hem destijds op de hoogte bracht van plannen om een coup te plegen. FINNÉ is in 1985 gedood bij de overval op het Delhaizewarenhuis in Overijse. VERNAILLEN bezorgt de Commissie ook een nota met de namen die door FINNÉ in dat verband waren genoemd. Die nota lekt vrijwel onmiddellijk uit in de pers. Er is o.m. sprake van oud-premier P. VANDEN BOEYNANTS ...

De poppen gaan nu pas goed aan het dansen. De Commissie heeft al heel wat ophefmakende verklaringen gehoord, maar nu dreigt ze ronduit terecht te komen in een klimaat van wilde verhalen en sensatiezucht. Het commissiewerk begint ook te irriteren en niet alleen in gerechtelijke kringen. Diverse Commissieleden moeten van hun partijcollega's kritiek incasseren. Ze zouden zich bezondigen aan een gebrek aan ernst en mediageilheid en zouden hun andere werk verwaarlozen. Daar zal ook wel een stuk naijver in meespelen. Als een commissievergadering toevallig samenvalt met een Kamersitting, dan zitten de *journalisten niet in de Kamer, maar op de perstribune van de Commissie...* Ook met de regering raakt de verhouding meer gespannen. Na de zware uitval van onderzoeksrechter LYNA tegen de chef van de Staatsveiligheid heeft Justitieminister WATHELET, die de voogdij heeft over de inlichtingendienst, aan voorzitter BOURGEOIS de volledige tekst van haar verklaring opgevraagd. Maar de Commissie wil niet ingaan op dat verzoek van de uitvoerende macht. Wat bij WATHELET de bedenking ontlokt dat hij moeilijk maatregelen kan nemen als hij niet over volledige informatie beschikt. De getuigenis van oud-kolonel VERNAILLEN is voor de regering dan weer aanlei-

ding om aan te kondigen dat er werk wordt gemaakt van een ontwerp van wet op de controle over de politiediensten. De Commissie voelt zich door die mededeling gepasseerd, omdat de regering blijkbaar niet op haar voorstellen wil wachten. De betrokken ministers komen achteraf in een besloten vergadering uitleg geven over hun plannen, waardoor het incident wordt bijgelegd.

8. Een nieuwe start

Op 2 september, bij de opening van het gerechtelijk jaar, komt er nieuwe kritiek op het Commissiewerk. Procureur-Generaal E. KRINGS bij het Hof van Cassatie beklemtoont dat er geen sprake van kan zijn dat de Commissie controle uitoefent op beslissingen van de rechterlijke macht. De Commissieleden zijn niet ongevoelig voor al de bedenkingen die ze te horen krijgen. Ze besluiten de zaken na de zomervakantie wat discreter aan te pakken. Na een aantal werkbezoeken hebben nu een reeks zittingen achter gesloten deuren plaats. Daarop worden verantwoordelijken van diverse diensten gehoord, vaak met algemene uiteenzettingen, maar soms ook met concrete beschuldigingen. De bijstand van de oud-magistraten begint stilaan haar vruchten af te werpen. De drie experts hebben al een eerste onderzoek gewijd aan de dossiers die hun zijn toevertrouwd, en ze delen hun voorlopige bevindingen aan de Commissie mee. De ondervraging van bepaalde getuigen kan daardoor veel doelgerichter gebeuren.

Maar toch begint de vermoeidheid toe te slaan. Het dossier van de Commissie deint steeds verder uit. Voor Parlementsleden, die nog heel wat andere zaken te doen hebben, wordt het stilaan onoverzichtelijk. Meer en meer zittingen worden bijgewoond door twee, hooguit drie leden. En voor wie afwezig blijft, is het moeilijk om achteraf weer bij te benen. Het beperkte secretariaat van de Commissie heeft de grootste moeite om de verslagen uit te werken. Ze worden dan ook met vertraging aan de leden bezorgd.

Vooraf aan franstalige kant loopt de belangstelling voor het Commissiewerk terug. De PSC'er P. LAURENT, die in de beginperiode een der voortrekkers is geweest, komt nauwelijks nog opdagen. Achteraf zal uitlekken dat LAURENT, parallel met het Commissiewerk, een privé-enquête heeft gevoerd en dat hij daarvoor contact heeft gehad met G. VAN DIJCK, een omstreden tipgever van de gerechtelijke politie. Heeft LAURENT zich bij dat speurwerk verbrand? Van zijn kant begint het gezaghebbende PS-Kamerlid J. MOTTARD – voorzitter van de Justitiecommissie – steeds meer aan te dringen op een beëindiging van de werkzaamheden. De belevenissen van LAURENT staan zeker niet alleen. Diverse Commissieleden worden benaderd door figuren die proberen invloed uit te oefenen. O.m. een baron, B. DE BONVOISIN, is erg actief bij dat lobbywerk. Hij biedt zich ook aan als getuige, maar daar wordt niet op ingegaan. En de gevluchte gevangenisdirecteur J. BULTOT zaait verwarring met allerlei verhalen in de pers.

9. Opnieuw in het openbaar

Vanaf november '89 worden opnieuw openbare hoorzittingen georganiseerd. De besloten bijeenkomsten, na al die explosieve verklaringen, wekken bij het publiek

immers de indruk van geheimdoenerij en 'potjes gedekt houden'. Wat is bovendien de zin van een vergadering achter gesloten deuren, als de neerslag daarvan achteraf toch in de pers terug te vinden is? Zo is de verontwaardiging groot wanneer de Commissieleden in *Le Soir* de essentie lezen van het vertrouwelijk rapport dat de oud-magistraten hebben opgesteld met hun voorlopige bevindingen.

Op 6 november komt de gewezen Rijkswachtadjutant G. DUSSART zware kritiek leveren op de generale staf en Procureur DEPRÊTRE. Die hebben het bende-onderzoek geblokkeerd, zegt hij, en hebben plichtsbewuste speurders uit het onderzoek geweerd. DUSSART wijst ook een nieuw spoor aan: de conservatief-katholieke organisatie Opus Dei. Maar de Commissieleden reageren nogal sceptisch op de zoveelste spectaculaire wending die hun onderzoek krijgt. Opnieuw wordt een hypothese gelanceerd, die verder niet hard wordt gemaakt, is hun indruk.

In december wordt o.m. de vroegere chef van de Rijkswacht, generaal R. BERNAERT, gehoord. Ook Procureur DEPRÊTRE wordt opnieuw opgeroepen. Hun verklaringen zetten weinig zoden aan de dijk. Wel opvallend zijn de getuigenissen van Procureur-Generaal KRINGS – achter gesloten deuren – en van Eerste Voorzitter van het Hof van Cassatie M. CHATEL – in het openbaar. Hieruit blijkt dat de zittende en de staande magistratuur het op het hoogste vlak grondig oneens zijn over essentiële beleidskwesties, zoals het opsporingsbeleid en de vertegenwoordiging van de rechterlijke macht. Rond de jaarwisseling hoort de Commissie nog de ministers M. WATHELET, L. TOBBACK van Binnenlandse Zaken en G. COËME van Landsverdediging. TOBBACK valt zwaar uit naar de Parketten en COËME verklaart geen principiële tegenstander te zijn van een demilitarisering van de Rijkswacht.

10. Orgelpunt

Het Commissiewerk loopt nu op zijn laatste benen. Tegen april 1990 verwacht de Kamer het verslag. Zowel vanuit de regering als vanuit de partijen wordt daar op aangedrongen. Er moet eerst nog een akkoord worden bereikt over de kwestie of men nog bijkomende getuigen zal horen. COVELIERS is daar voorstander van, en stelt voor o.m. VANDEN BOEYNANTS op te roepen. De oud-premier heeft daar trouwens zelf op aangedrongen omdat hij verschillende keren in opspraak is gekomen. DERIJCKE stelt voor om nog enkele confrontaties te organiseren tussen getuigen die tegenstrijdige verklaringen hebben afgelegd. Maar MOTTARD wil daar allemaal niet van weten en vreest dat de Commissie in een straatje zonder eind belandt. Uiteindelijk wordt in januari een compromis bereikt. Alleen VANDEN BOEYNANTS wordt opgeroepen, en wel in de tweede helft van februari, zodat er tijd is om zijn verhoor voor te bereiden. Of er nadien nog getuigen worden gevraagd, zal achteraf worden bekeken.

Een goede week voor de komst van VANDEN BOEYNANTS ontstaat er een nieuwe rel. De gewezen prostituee M. SARR verklaart in een interview met VTM dat de oud-premier, samen met o.m. Procureur DEPRÊTRE, heeft deelgenomen aan orgieën waar ook minderjarigen bij betrokken waren. Uiteraard wordt een verband gelegd met de verklaringen die diverse getuigen voor de Commissie hebben afgelegd over 'roze balletten' met prominenten. Het gerecht start een onderzoek

en VANDEN BOEYNANTS zelf dient klacht in. In de opwinding verklaart voorzitter BOURGEOIS dat VANDEN BOEYNANTS niet over roze balletten zal worden onder-
vraagd, omdat het enkel om geruchten gaat.

De sfeer is zwaar geladen wanneer de kroongetuige op woensdagochtend 21 februari zijn intrede doet in de zaal waar de Commissie zitting houdt. De belangstelling is enorm. Talrijke journalisten, ook buitenlandse, zijn opgedaagd. En Parlementsleden, die zich voordien graag minachtend uitlieten over de sensatiezucht van hun collega's-Commissieleden, staan te dringen om een glimp op te vangen van het gebeuren. Commissielid COVELIERS is, ietwat uitdagend, het dichtst bij VANDEN BOEYNANTS gaan zitten. DERIJCKE, ondervoorzitter van de Commissie, is er niet meer bij. Hij is zopas benoemd tot Staatssecretaris voor Wetenschapsbeleid in opvolging van zijn in opspraak gekomen partijgenoot P. CHEVALIER.

Voorzitter BOURGEOIS opent de vergadering met een lange uiteenzetting, waarin hij zich bijna verontschuldigt bij de getuige. Hij kondigt aan dat de Commissie hem over een tiental punten verduidelijking wil vragen. Er wordt begonnen met de geruchten over de staatsgreepplannen. Dit is voor VANDEN BOEYNANTS aanleiding om in zijn bekende stijl meteen verontwaardigd van leer te trekken tegen al wie dergelijke fantasieën de wereld instuurt. Het verdere verhoor verloopt op dezelfde wijze. Voor de getuige is het vrij eenvoudig om allerlei vage beschuldigingen als nonsens af te doen. En veel meer dan vage beschuldigingen hebben de Commissieleden eigenlijk niet in te brengen. Dat belet niet dat de getuige een aantal concrete uitspraken doet, die echter niet op hun waarheidsgehalte worden gecontroleerd. Na de middag neemt VANDEN BOEYNANTS zelf het initiatief in handen. Op aangeven van Commissielid LAURENT lanceert hij een zware aanval tegen Administrateur-Generaal RAES van de Staatsveiligheid. RAES zou VANDEN BOEYNANTS, toen die premier was, hebben belogen. Die mededeling maakt een grote indruk op alle toehoorders. De ondervraging van VANDEN BOEYNANTS wordt afgerond, terwijl niemand er bij stilstaat dat nog drie van de tien onderwerpen, die voorzitter BOURGEOIS 's morgens had aangekondigd, niet aan bod zijn gekomen ... De grote mediagebeurtenis is voor de Commissie geëindigd in een anticlimax.

11. Slot en verslag

De Commissieleden zitten met een kater als ze de dag daarop bijeenkomen in een werkvergadering. COVELIERS wil minstens nog A. RAES oproepen, zodat die zich kan verdedigen tegen de beschuldiging van VANDEN BOEYNANTS. Maar de meesten voelen niets voor nieuwe hoorzittingen. Men wil zich niet verder belachelijk maken en alle aandacht concentreren op het eindrapport. De verhoudingen binnen de Commissie zijn trouwens gespannen. Dat blijkt uit een open brief van Commissielid VAN PARLIS, die zijn collega's M. MAHIEU van de PVV en COVELIERS op de korrel neemt omdat ze het in een televisiedebat hadden over 'corruptie in de magistratuur'. En dat ook de partijpolitieke tegenstellingen beginnen te spelen, was bij het verhoor van VANDEN BOEYNANTS al duidelijk.

Na enkele discussieronden, waarin diverse voorstellen worden besproken, wordt van de Paasvakantie gebruik gemaakt voor de definitieve redactie van het

verslag. Maar de meeste Commissieleden hebben het dan al laten afweten. Daardoor drukken vooral enkele Vlaamse parlementariërs en ook de drie oud-magistraten hun stempel op het rapport. Uiteindelijk wordt dit eind april door de leden van de Commissie goedgekeurd, met uitzondering van PRL-lid A. DE DECKER, die zich distantieert van het voorstel om de Rijkswacht te demilitariseren.

12. Terugblik

Wie een terugblik werpt op twee jaar Commissiewerk, al is die subjectief en onvolkomen, wordt toch getroffen door de ontstellende graad van amateurisme waarvan blijkt is gegeven. Gedurende de lange stroom van getuigenissen is de Commissie geconfronteerd met de meest uiteenlopende verhalen. Vele daarvan waren overigens niet nieuw, maar eerder al te lezen in de pers of in gespecialiseerde publikaties. Toch heeft de Commissie weinig meer gedaan dan daarvan allemaal akte genomen. Ze is er niet in geslaagd een onderscheid te maken tussen waarheid en leugen, tussen gegronde klacht en afrekening, tussen reële tekortkoming en persoonlijke naijver. Getuigen hebben tegenstrijdige verklaringen afgelegd. Maar confrontaties zijn nooit georganiseerd. Verschillende sporen zijn aangegeven. Maar daar is niet dieper op ingegaan. Allerlei mensen zijn in opspraak gebracht. Maar daar is verder geen gevolg aan gegeven. Meerdere getuigen hebben ongetwijfeld meened gepleegd. Maar ook daar is niet bij stilgestaan. Het tast allemaal de geloofwaardigheid aan, niet enkel van deze, maar misschien ook van toekomstige onderzoekscommissies. Er is ook moeilijk een lijn te krijgen in het werk van de Commissie. Voortdurend is ze heen en weer geslingerd tussen haar oorspronkelijke opdracht en de neiging om meer klaarheid te scheppen in het bendedossier.

Toch kunnen de Parlementsleden verzachtende omstandigheden inroepen. Tijdens de hele duur van haar bestaan heeft de Commissie kunnen rekenen op nauwelijks twee secretariaatsmedewerkers van de Kamer. Daarnaast hebben enkele Commissieleden nog een eigen medewerker ingeschakeld, maar dat was zeker geen vaste regel. Een jaar lang heeft de Commissie moeten ijveren voor inzage in de gerechtsdossiers. En pas tijdens de tweede helft van haar werkzaamheden kon ze een beroep doen op de drie eremagistraten, die haar als expert waren toegewezen. Het resultaat had er wellicht anders uitgezien indien de experts eerst een analyse hadden kunnen maken van wat er in de concrete dossiers allemaal was misgelopen en indien de Commissie pas in een tweede fase de getuigenverhoren had georganiseerd, omkaderd door een staf die de ondervragingen kon voorbereiden en ook achteraf evalueren. Het openbaar getuigenverhoor zou in die omstandigheden ook binnen een beperkte termijn kunnen gehouden worden, tijdens dewelke de leden naar buitenuit een zekere terughoudendheid aan de dag zouden leggen. De ervaring toont trouwens aan dat de meeste parlementsleden onmogelijk twee jaar lang voor een dossier kunnen worden gemobiliseerd.

De Bendecommissie heeft zeker baanbrekend werk verricht. De verhouding tussen de drie machten zal nooit meer dezelfde zijn als voorheen. De Commissie heeft ook thema's bespreekbaar gemaakt waarvoor in het Parlement nauwelijks belangstelling bestond. Het komt er nu op aan lessen te trekken uit die twee bewogen jaren, zodat men in de toekomst niet in dezelfde fouten vervalt.